

RESİM SANATINDA DÜŞÜNCE SİSTEMATIĞI BAĞLAMINDA ALGI VE UZAM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Zuhâl BAŞBUĞ¹

¹Öğr. Gör. Dr. Zuhâl Başbuğ, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi. zuhalbasbug@akdeniz.edu.tr

Başbuğ, Zuhâl. "Resim Sanatında Düşünce Sistematiği Bağlamında Algı ve Uzam Üzerine Düşünceler". idil, 66 (2020 Şubat): s. 230–237. doi: 10.7816/idil-09-66-06

Öz

Algı ve uzam kavramları, her sanat dalının ortak noktasını oluşturan kavramlardır. Bu kavramlar, sanatçı açısından sancılı geçen sürecin önemli bileşenlerini oluşturmaktadır. Uzam kavramı, sanatçının kompozisyon inşasının temel öğelerindedir. Bu kavramların doğru zeminde hayat bulabilmesi için güçlü algı düzeyine sahip topluma ihtiyaç vardır. Ancak bazı durumlarda, kendi yaşadığı çağ içinde anlaşılamayan sanatçılar, sanat eserleri de vardır. Bunlar sonraki nesiller tarafından kabul görebilir veya daha iyi anlaşılabilir. Burada önemli olan sanatçının kullandığı evrensel dilin, sanatın genel normlarını oluşturması, temel ilke ve kurallarını yansıtmasıdır. Algı ve uzam kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli bilim insanlarının çalışmaları, belirleyici ve yol gösterici niteliktedir. Bu makalede, algı ve uzam kavramlarına bilim insanları ve sanatçılar perspektifinde bakılmış, konuyla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Algı, uzam, sanatçı, sanat eseri

Giriş

Düşüncenin yapılandırılmış, objektiflik ilkesine bağlı olarak kendi içinde tutarlı bilgiler içeren yapısıyla kast edilen sistematik kavramı, temel düşünceyi tamamlayan, tanımlayan bir unsurdur. Buradan hareketle, resim sanatının aynı zamanda bir düşünce aktarımı olduğu görüşüyle, sistematik olarak kendi içinde bazı bileşenlerden oluştuğunu söylemek zor değildir. Kompozisyon yapısının bilimsel bir temel üzerine oturması, sanatçının veya izleyicinin, düşünce sistematiği açısından yorumlama becerisiyle ilgili durumdur. Bütün sanat dallarını içine alan bu tutum, özellikle resim sanatı içinde farklı konumdadır. İzleyiciyle arasına farklı bir sınır koymayan resim sanatında, düşünceler ulaşılabilir düzeyde tuval ya da herhangi bir malzeme yüzeyine yerleştirilmiştir. Görüntü olarak tabir edilen veya edilebilecek olan lekeler, kompozisyonun ana hatlarını meydana getiren araç olarak, izleyicinin ruhsal dünyasının algılama biçimine uzatılmıştır. Resim sanatı açısından görüntüler, düşünceden ortaya çıkan yarı hayali lekelerdir. Unutulmamalıdır ki imaj, düşünce ve beden aslında aynı kaynaktan beslenen kavramlardır. Bu sebeptendir ki düşünceler ve imgeler arasındaki boşluk, özne ve nesne arasındaki boşluk, beden tarafından doldurulan bütündür (Moorey, 2005: 615). Bedeni meydana getiren bu bütünsel yoğunluğu, fizik kuralları içinde ele almak mümkündür. Örnek vermek gerekirse Kuantum denilen kavram, modern bilim teorisine göre, enerji veya maddenin en küçük birimini ifade etmektedir. Böylece madde, ışık ve atomlara anlam kazandıran bir bilim alanıdır. Kuantum mekaniği olarak anlaşılan kavram, bunları meydana getiren elektron, proton, nötron, kuark, gluon gibi parçacıklarla açıklanmaktadır. Bu anlam terminolojisiyle geliştirilen belirsizlik ilkesine göre bir parçacığın konumu aynı anda tam olarak ölçülememektedir. Kuantum mekaniği, kuantum alan teorisi ve genel görelilik, klasik fizik kuralları içindedir ve fikir birliğiyle ifade edilen önemli bir keşiftir. Ancak klasik dünyanın ne olabileceği konusunda henüz bir fikir birliği yoktur (Kauffman, 2016: 42). Yani fiziksel niceliğe denk gelen bir reel sayı değil, bir işlemci vardır. Bilimsel anlamda ifade edilen bu durumun sanatsal karşılığı da mevcuttur. Sanat eserlerinin fiziksel durumu, nitelik, nicelik ilkesine göre sayısal bir veri ışığında saptanamamaktadır. Bu nedenledir ki sanat, çok kapsayıcı olabilirken, sınırları çizilmiş bir durumda da kendisine izleyici bulabilmektedir. Ancak burada sanat eserinin niteliğini belirleyen kompozisyon yapısının araçlarından biri olan uzam kavramı devreye girmektedir. Uzam kavramı, felsefe alanının içinde sık kullanılan kavramlarından biri olduğu kadar, aynı zamanda matematik bilimi içinde de bulunan önemli bir kavramdır. Felsefede nesnelere, cisimlerin ana niteliğini, uzayda kapladıkları alanı tanımlamakla birlikte, matematikte, nesnenin uzayda doldurduğu alanı hesaplamaktadır. En geniş anlamıyla uzamların, içinde yaşayan insanları etkilediği veya yansıttığı kabul edilen bir alan olduğu görüşü, bu kavramın temel olarak içeriğini oluşturmaktadır. Örneğin, Mimarlık göstergebilimi, uzamın onu yaratan ya da onunla bağlantılı olan insanlarla ilişkilerini incelemektedir (Korkut, 1999: 126). Uzam, sadece bir alan değil, süreyle ilgili de bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Descartes'e göre uzam, yer üstündeki yayılmayla değil, uzay gibi uzunluğu ve derinliği çekim alanına almaktadır. İnsanın sadece yeryüzünde yaşayan veya alan kaplayan varlık olmadığı teriminden hareketle, zamana bağlı olarak değişebilen, gelişebilen yapısıyla uzamın bir parçası olduğunda işlenmesi gereklidir. Özellikle edebi alanda sık karşılaşılan kavramlardan biri olan uzam kavramı, anlatılarda mekanları, olayları, karakterleri, nesnelere kapsayan alan olarak, kurgusal evreni oluşturmaktadır. Yazarın kendi hayal dünyasında yarattığı evreni, sonsuzlukla çevrelemiştir. Tamamen yazar kontrolünde ve özerk bir yapıya sahiptir. Özellikle Blanchot'un çalışmaları, uzam altyapısı açısından önem arz etmektedir. Blanchot için edebi dil, özerk bir kalitedir. Edebiyatın özgüllüğü, dilin kendi doğasındadır. Derrida, Saussure ve diğerleri, edebi dünyayı farklı formlar bütünüyle oluşturmuşlardır (Hainge, 2018: 95). Böylece bu yazarlar, kendi uzamlarını oluşturarak, izleyiciyi farklı boyutlara taşımışlar, sanatın gücünü yansıtmışlardır. Uzam ve algı kavramlarının terminolojik açıklamalarını uzatmak mümkündür. Ancak konu gereği resim sanatıyla sınırlandırmak, resim sanatı özelinde ele almak daha yerinde olacaktır.

Resim Sanatında Düşünce Sistematiği Bağlamında Algı ve Uzam Üzerine Düşünceler

Jerome Gibson, algı üzerine yaptığı bir araştırmasında, pilotları ve onların algı düzeylerini incelemiştir. İkinci Dünya Savaşı pilotu, yeryüzü düzleminde başını eğerek, akan manzaradaki hedefleri, düşmanları veya iniş noktalarını ararken, kokpitteki kadrantlardan çevresindeki panoramayı fark etmiştir. Ancak burada hızlı bir cevap vermelidir; onun durumu bir anda ölüm kalım meselesine dönüşebilmektedir. İnsan ve makine, uçağı, yolcularını ve yakın çevresini çevreleyen genişletilmiş bir sistemin parçası haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı uçaklarının

hızı, savaş sırasında pilotların görsel algılama süreçlerini anlama çabasıyla meşgul olan James Jerome Gibson gibi bilim adamları için yeni zorluklar yaratmıştır (Sloan, 2016: 200). Gibson, Amerikalı önemli psikologlardan ve filozoflardan biri olarak bilinmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında eğitici görevler alan bu bilim adamı, görsel algı konusunda yeni çalışmalar geliştirmiştir. “Ekolojik yaklaşım” kavramı onun ortaya attığı kavramlardan biri olarak tanınmaktadır. İnsanların zihinsel ortamları, bilişsel süreçler veya duyu verileri, beyinde bazı varlıklar meydana getirmektedir. İnsan, ağacı algılamak istiyorsa, beyinde ağaç formunu canlandırarak, görsel özellikleri beyine ileterek, zihinde ağaç formunu oluşturmaktadır. Böylece duysal veriler hareke geçmekte ve beyine iletilen ışık enerjisiyle algılama süreci gerçekleşmektedir. Algılama sürecinin önemli kavramlarından biri olan eylem, yansıma, yansıtma gibi kavramlar, farklı bir bilim adamı tarafından özellikle güzel sanatlar alanı çevresinde ele alınmıştır. Donald Schön, kuramsal bilgi çerçevesinde işlediği konuda, yansıtıcı düşünme becerisi üzerine çeşitli teoriler geliştirmiştir. Schön (1983), bilgi-içi eylem üzerine yaptığı çalışmalarında, birçok profesyonelin eylem-içi yansıma hesaplarını tanımlayarak bir profesyonel uygulama epistemolojisi yaratmaya çalışmıştır (Van Lith & Voronin, 2016: 194). Böylece anlık olarak eylemi ele almakta, süreci takip etmekte ve eylemi tanımlamaktadır. Eylem üzerine yansıtma ise eylem gerçekleştirildikten, yani eylem süreci tamamlandıktan sonra, yapılan eylemi tanımlama, değerlendirme ve eylem hakkında düşünmedir. Sanat eleştirmenlerinin, özellikle resim sanatı eleştirmenlerinin tam olarak yaptıkları değerlendirme bu süreci kapsamaktadır. Sanatçı, eserini tamamlar ve izleyiciye sunar. Eylem gerçekleşmiş, süreç tamamlanmıştır. Sanat eleştirmeni bu noktadan sonra eseri değerlendirir ve sosyal, kültürel, politik, toplumsal yönlerini ortaya koyarak bir sonuca ulaşmaya çalışır. Burada da bazı kişisel değerlendirmeler yapılması normaldir ve olması gerektir. Özellikle soyut resimde bu tarz değerlendirmeler biraz daha zordur. Sanat eseri, eleştirmenin veya sanatçının derinlemesine bilgi becerisini ortaya çıkarmaktadır. Deleuze’nin iddia ettiği gibi soyut resim, akla yönelik sinir sisteminde farkındalık yaratan bir tepki sürecidir. Op art olarak nitelendirilen eserlerde, durum stratejisi biraz daha zıttır. Op art, figür sanatı olarak ifade edilebilir. Ancak Francis Bacon’un büyük ölçülü deformasyonlarında, nöro-duygusal tepkileri ortaya çıkarmak için lekesel anlamda soyuta yakın ışık, renk ve şekilden yararlanma söz konusudur. Ritimler ve yoğunluklarında izleyiciyi huzursuz eden ve duygusal karışıklığa sebep olan lekeli bir anlayış vardır. Sanattaki zevki ifade eden ünlü Amerikalı sanat eleştirmeni Dave Hickey, “Optik Sinir” isimli çalışmasının girişinde, bilinci boyayan yeni zihin teorilerini “kaçak epifenomenon” kavramıyla anlatmıştır (Hickey’den aktaran Jasen, 2014: 23). Bilindiği gibi epifenomen kavramı, bir gerçekliğin sonunda ortaya çıkan ikincil gerçekliktir. Epifenomen kavramına göre zihinsel aktiviteler, beyinden kaynaklanmakta ancak zihinsel ifadelerin beyin üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Zihinsel ifadeler, algı kavramıyla tanımlanmakta ve algıya etkisi beyinde karşılık bulmaktadır. Pratik yanlıkların algıdaki etkisi, sadece medya, stil ve bu türdeki sanatçıların (resim, heykel, yerleştirme, performans, dans, film) çalışmalarının biçimsel ve kompozisyon yapısını geliştirme süreciyle ilgili durumlar için açıklayıcı değildir. Bu nedenle, çizim becerisi kazandırma yöntemi, estetik bağlamlar, sanat okullarında görsel analitik öğretmek için yalnızca bir araçtır. Bununla birlikte, çizim becerisinin teknik yeterliliğinin sadece bir yönü, görsel analizi etkilemektedir. Sanatçıların algısal avantajları için gerekli becerilerden türetilen çeşitli algısal stratejiler, farklı ortamlar tarafından desteklenmektedir (Seeley & Kozbelt, 2008: 154). Dolayısıyla beyin, kaydedici rolüyle aynı zamanda algı sürecinin merkezindedir. İster epifenomen şekilde olsun, isterse kendi dinamiği içinde etki-tepki süreci olsun, beyin bütün bunlara, anlam kazandıran bir varlıktır. Bilince doğrudan etki etmektedir. Bilinçdışı varlıkları, bilince yerleştiren yine beyindir. Eğitimde kesinlikle, tartışmasız biçimde rol sahibidir. Sanat eğitiminde olmazsa olmaz bir varlıktır, algılama ve beceri süreciyle doğrudan ilintilidir. Özellikle Dewey’in bu konudaki çalışmaları dikkate değerdir. Dewey, bilinçle bilinçdışı arasındaki bağlantının eğitim başarısını belirleme ölçütüyle ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Kavramların tekil karakteri onu imkansız kılmakta, bilinçsiz tutum veya alışılmış düşüncenin genel kuralını oluşturmak üzere analitik aşamayı hedeflemektedir (Semetsky, 2003: 26). Analitik aşama süreci, resim sanatı açısından tasarlama sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır. Neden, nasıl gibi soruların sorgulandığı, cevap arandığı, problem durumuyla ilgili bir sürecin başlangıç noktasıdır. Resim sanatı açısından, kendini gerçekleştirme olarak ifade edilen bu analitik gelişim, insan beyninin yaratıcı sürecine dair, kendini haritalama ve tanımlama aşamasını meydana getirmektedir. Burada açıklanan “kendini gerçekleştirme yolculuğunu haritalama”, öznel ve dolayısıyla üretilemez olarak görme, sanata ilgi duyan yüksek öğrenimciler ve mentorlar için yararlı öğrenme ve belki de özellikle antroposofik fikirleri onaylamaktır. Zaten antroposofiyeye aşina olan sanat temelli etkinliklerin deneysel öğrenmenin bir parçası, özünde bütünsel ve kişilerarası iletişimle bağlantılı olduğu bilinmektedir. Journey, yolculuğu haritalama görevi gibi sanat temelli etkinlikleri, kendini gerçekleştirme olarak görmekte ve içsel bir dürtü ile birlikte, esnek zaman ve mekan kullanımının gerekliliğine işaret etmektedir. Fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal parçası olarak tanımlanmaktadır.

Ana akım gibi sıkı yapılandırılmış bir ortamda eğitim, bunun gibi sanat üretme faaliyet sürecinin fikrini vurgulamıştır (Akker, 2014: 762). Birey kendini tanımalı, gerçekleştirmeli, eylemi harekete geçirmeli ve ürüne dönüştürmelidir. Bütün bunların aksamaması ve doğru çalışması adına beynin sıkı bir gelişime ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle sanatçılar, zeki insanlardır. Felsefeyi, tarihi, coğrafyayı iyi etüt etmeli ve bilgi birikimlerini artırmalıdır. Burada ifade edilen felsefe kavramı, sadece teorik anlamda değil, yaşama dair, idealleri, öznellikleri kapsayan geniş sosyolojik bir kavramın bütünleştirilmiş şeklidir. Felsefeyi genel olarak gerçekçiliklere, idealizmlere, nesnelizmlere ve öznelliklere bölen ideolojik ve metodolojik karşıtlıklar, estetik teoriyi bozmaktadır. Zeki algılayıcıların ortaya çıkmasından önce, dünyada güzellik olup olmadığını veya güzelliğin yalnızca öznel algısal deyimler yoluyla var olup olmadığını söylemek güçtür. Estetik takdir, güzelliği seyircinin gözünden aktarmak değil, geniş bir anlayışla birlikte yorumlama, anlama, çıkarım ve diğer bilişsel operasyonların yanı sıra algılama, değer tanıma, değer takdiri ve ilgili kararlarla yetenekli varlıkları ifade etmektedir (Jacquette, 2014: 63-64). Bu sebeple estetik kavramını farklı manalarda yorumlayan felsefeciler bulunmaktadır. Estetiği sadece dış güzellikle değil, uzam ve algı düzleminde, içsel şekle büründürülenlerin sayısı azımsanamayacak ölçüdedir. Estetik, aynı zamanda bir düşünce sistemidir. Bu düşünce sistemi içinde, algı son derece önemli bir alanı oluşturmaktadır. Algı kavramı içinde olan teorilerden biri de düşünce yerleştirmedir. Zihin okuma, duygu ve ruhsal ölçümleme, iyileştirmeyle birlikte psikolojik güdülemeler bütünüdür. "Düşünce yerleştirme" kavramı, İngiltere'de on yedinci yüzyılda hastalık çalışması ve bilim kavramlarının birleşiminden oluşan patolojik vakaları tanımlayamamada kullanılan şeytani düşünce kurbanları için söylenen bir terimdir (Oldridge, 2019: 12). İnsan zihnini kontrol etme, kontrol altına alma yöntemlerini denemiştir. Bu anlamda, sanatçıların beyin temelli üretimlerinde, zihin kontrolü, algılama düzeyini derinden etkileyecek bir olaydır ve sanat dünyasında karşılığı bulunmamaktadır. Ancak burada sanatçı açısından bakılan pencerede, izleyicisinin zihnine giren, algılamasına etki eden, farkındalık yaratan sanatçı, kendi düşüncesini yerleştiren büyük bir usta olarak, algı kavramının sistematiği yapısına etki etmektedir. Sanatçı sadece kendi düşüncesini yerleştirmekten öte, toplumda meydana gelen olaylara farklı bakış açısı getirerek, izleyiciyi düşünmeye teşvik eden bir yönlendirici konumundadır. Bu özellikleriyle ortaya çıkan sanatçılardan biride Betty Goodwin'dir. Goodwin'in resimleri, sanatçının duygusal anlamda nefret dilinin yansımaları ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu çalışmalar, belirli imgelem sözleşmeleri arasındaki bağlantıları, dünya ve özne arasında geliştirilen belirli ilişki türleri içinde ele almaktadır. Kompozisyonun ortasında kalabalık tarafından kontamine olmuş beyazla çevrili izler, çizgiler, kıvrımlar yüzeye yerleştirilmiştir. Uzun düz siyah şeklin sağ tarafındaki dikey çizgi altına yerleştirilmiş omuzlar, ayakların düzensiz havada asılı vaziyette duruşu, aşağıya doğru uzatılmış kalın siyah çizgi, bir duvar izlenimi vermektedir. Hafif yatay çizgi grubu, dikey çizgiyle yaklaşık doksan derecede kesişmekte ve sağdaki figürün portresinin ortasından uzatılarak, figürün gözlerini ortadan kaldırmaktadır. Böylece figürü, insan silüetinden çıkararak çizgisel anlayışla, soyutlamaya uzanan bir ifade dikkati çekmektedir. Goodwin, çalışmalarında figüre yer verirken, mekanı çizgisel olarak anlatmış, perspektif bir ızgara formu ortaya çıkararak, algıyı düzlem üzerinde işaretlemiştir (Tschofen, 2013: 234). Sanatçının kullandığı bu özgün dil, modern sanatın plastik normlarından olan, dışavurumcu anlayışa gönderme niteliği taşımaktadır. Sanatçı, etrafında gözlemlediği figürlerin, hareketlerini eserine taşıırken, figürün çevresine konuşlandırdığı lekesel dinamiklerle birlikte, figürü dış dünyadan izole ederek, farklı bir boyutta ele almaktadır. Kompozisyonlarında, renkten arındırılmış palet düzeni dikkati çekerken, kompozisyona yerleştirilmiş dikey ve yatay farklı kalınlıklarda olan çizgiler, nesnelere iletişim halindedir. Form belirteci ve araştırma çizgisinin görünür kısmını oluşturmaktadır.

Görsel 1: Betty Goodwin, "Kırmızı Melekle Oturan Figür", 1988, kağıt üzeri yağlı pastel ve grafiti, 37x23 cm.

Modernist soyutlama ilkelerine, sanatçının özgürlüğüne ve otonom nesne olarak sanat eserine, kısmen Alman Bauhaus'dan türetilmiş, ancak değiştirilmiş ideallere bağlılık, dışavurumculuğun temel prensipleri arasındadır. Soyut Ekspresyonist resim pratiğinin yenilikleri ve 1960'ların kavramsal sanat deneyleri, sıklıkla bu örnekleri barındırmaktadır. Bu idealler, bir tür sanat eğitimi felsefesi ve büyük ölçüde söylenmemiş sanat amaçlarına dair bir küme oluşturmuştur. Avangard modernist uygulamanın temel ilkeleri, uluslararası birçok okulun ana prensibidir. Michaelis için farklı olan şey, ülkesinin yakın bir iç savaşa sürüklendiği dönem olmasıdır. Sanat okulunun bu sosyo-politik çevreye nasıl tepki verdiğinin belirli bir dokunaklılığı vardır (Tietze, 2017: 78). Sanatçı eserlerinde zaman ve mekan kavramlarını irdeleyerek, gündelik enerji dinamiklerinden yola çıkarak, lekesel kompozisyonlar meydana getirmektedir. Burada sanatçı, izleyicinin algısında tamamlanması gereken boşluklar bırakarak, nesne özne ilişkisine göndermede bulunmaktadır.

Görsel 2: Richard Hamilton, "Transition III", 1954, Ahşap üzeri yağlı boya, 36x48 cm.

Paolozzi, eserinde (Görsel 3) Aziz Sebastian'a uygulanan şiddeti vurgulamıştır. Eserde okların bıraktığı yaralar, çizikler, hırpalanmış uzuvları ima eden boşluklar vücuttaki ızdırabı ifade etmektedir. Çalışmada, robotik bir figür olarak insan temelli geliştirilmiş yapı, bilim kurguya gönderme niteliğindedir. Turnbull'un "Head 2"si karartılmış insansı indirgeyici formun Gestalt algısına dayandığı önemli örneklerden biridir. Read, bu heykel türünün özetiyle, nesnelerin şiirsel niteliklerini, Gestalt algısı paralelinde yansıtarak, teknolojiyle bağlantısına vurgu yapmıştır (Sloan, 2016: 218). Bilindiği gibi Aziz Sebastian, kendi yaşadığı devir olan üçüncü yüzyılda, Roma İmparatoru Diocletianus tarafından türlü işkencelere maruz bırakılmış, Hristiyanlar için din yolunda şehit edilmiş din adamlarından biridir. Sanatçı, dinsel bu konuyu, farklı bir espride ele alarak modernist hareket paralelinde işlemiş ve şiddete göndermede bulunmuştur. Ancak kullanılan dil, algı açısından zor anlaşılabilir, çizgisel düzlemlere yüklenmiş manalar, metaforlar ve simgeci yansımanın bir ürünü konumundadır. Dolayısıyla algı ve uzam kavramları, birlikte veya ayrı kullanımlarında, bilimsel olduğu kadar, sanatsal anlamalarda da sanatçıların dikkatinden kaçmamış bir özellik olarak görülmektedir.

**Resim 3: Sir Eduardo Paolozzi, "St Sebastian II", 1957,
Bronz, 214,50x72x35.50 cm.**

Sonuç

Sanatçılar, kendi yaşadıkları çağın gözlemcisi, kayıtçısı ve belgeleyicisidir. Ancak çağlar boyu farklı dillerde anlatılan kompozisyonların, resim dili açısından evrensel anlamları bulunmaktadır ve bu dil, resim sanatıyla uğraşan kitleler tarafından kolay okunabilir bir dildir. Resim sanatını diğer sanat dallarından ayıran en önemli özelliklerden biri, tarihi köklerinin derin olmasıdır. Bu nedenle tecrübeyle günümüze kadar taşınmış kodlar, anlamlar, kavramlar bu dilin bileşenlerini oluşturmaktadır. Sanatçıların yaptıkları eserlerin iyi anlaşılabilmesi için güçlü bir algı düzeyi olan bireylere ihtiyaç vardır. Bu bireyler, sanatçının öznel yapısını kavrayacak, içinde bulunduğu döneme, yaşadığı çağa hakim olarak, eleştiri ve değerlendirme mekanizmasını ona göre belirleyeceklerdir. Algı konusu, tek başına algılama modelinden farklılık göstererek, her bireyde farklı anlamlara ve yorumlara dayanan geniş bir olgudur. Uzam, bu algılamanın mekanını oluşturmakta ve yorumlama kabiliyetini ona göre belirlemektedir. Algı, duyguların yönlendirilmesiyle belirlenen eleştirel bir dil değildir. Algılamada, alımlama, kavrama, değerlendirme, birleştirme, belirleme gibi farklı kavramsal terminolojiler yardımıyla belirlenmiş bir bilgi düzeni vardır. Algılayan bireyde belirli bir zeka yapısı, güçlü kavrama yetisi bulunmalıdır. Sanatçılar zeki insanlardır ve onların ürettiği eserleri algılayan kesimin de, belli bir zeka seviyesine sahip insanlar olması, sanatın anlaşılabilirliğini etkileyecektir. Algı ve uzam kavramları, birbirlerine bağlantılı kavramlardır. Sanatçının yüzeyde oluşturduğu uzam, derinlik durumuna göre, izleyicide algı ve seçiciliği ortaya koymaktadır. Resim yüzeyindeki uzam, ne denli derin olursa, izleyicide yarattığı etki o denli yüksek seviyede olacaktır. Soyut resimlerde uzam, derinlikten çok lekesele dönüşümlerle anlatılırken, figüratif resimlerde derinlik anlayışıyla ifade edilmektedir. Bununla birlikte yarı soyut denilebilecek Op Art sanatında geometrik birim tekrarlarıyla etki altına alınan izleyici, derinliği dinamik kompozisyon yapısı ve

göz yanılmasıyla sonuna kadar hissetmektedir. Özellikle günümüz sanatında kinetik, hareketli, üç boyutlu eserlerle desteklenen kompozisyonlar, izleyiciyi farklı dünyalara götürmekte ve sanatın etki mekanizmasını artırmaktadır. Kompozisyon yapısı ne olursa olsun, uzam kavramı, sanatçıların eserlerinin ortak noktasını oluşturmakta, belirli bir matematiksel yapı içinde ele alınmaktadır. Bu yapıyı algılayacak olan izleyici, kendi değerlendirmesine göre biçimlendirecektir.

Kaynaklar

- Akker, J. (2014) Art-Based Learning: Painting The Journey Of Selfrealisation, *Reflective Practice*, 15:6, 751-765, DOI: 10.1080/14623943.2014.944133.
- Hainge, G. (2018) Blanchot And The Resonant Spaces Of Literature, Sound, Art And Thought, *Angelaki*, 23:3, 94-111, DOI: 10.1080/0969725X.2018.1473931.
- Jacquette, D. (2014) Art, Expression, Perception and Intentionality, *Journal of Aesthetics and Phenomenology*, 1:1, 63-90, DOI: 10.2752/20539339XX14005942183973.
- Jasen, P. (2014) A Transversal Lineage, *The Senses and Society*, 9:1, 16-32, DOI: 10.2752/174589314X13834112760967.
- Kauffman, S. (2016) Cosmic Mind? *Theology and Science*, 14:1, 36-47, DOI: 10.1080/14746700.2015.1122324.
- Korkut, E. (1999) Verlaine'de Uzam-Özne İlişkisi, *Dilbilim Araştırmaları*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Moorey, G. (2005) Up Close and Impersonal, *Third Text*, 19:6, 607-616, DOI: 10.1080/09528820500381525.
- Oldridge, D. (2019): *Demons of The Mind: Satanic Thoughts in Seventeenth-century England*, The Seventeenth Century, DOI: 10.1080/0268117X.2019.1603119.
- Seeley, W. & Kozbelt, A. (2008) Art, Artists, and Perception: A Model for Premotor Contributions to Perceptual Analysis and Form Recognition, *Philosophical Psychology*, 21:2, 149-171, DOI: 10.1080/09515080801976573.
- Semetsky, I. (2003) Deleuze's New Image of Thought, or Dewey Revisited, *Educational Philosophy and Theory*, 35:1, 17-29, DOI: 10.1111/1469-5812.00003.
- Sloan, K. (2016) Gestalt in Motion: Wholeness, Systems and Perception in Post-War British Art, *Visual Culture in Britain*, 17:2, 200-224, DOI: 10.1080/14714787.2016.1211487.
- Tietze, A. (2017) Freedom through Art: Educational Policy and Practice at Michaelis School of Fine Art, 1971–1989, *de arte*, 52:2-3, 77-101, DOI: 10.1080/00043389.2017.1357794.
- Tschofen, M. (2013) Drawing Out A New Image Of Thought: Anne Carson's Radical Ekphrasis, *Word & Image*, 29:2, 233-243, DOI: 10.1080/02666286.2013.794916.
- Van Lith, T. & Voronin, L. (2016) Developing A Critically Reflexive Practice For Art Therapists Using External Perceptions Of Art Therapy, *Reflective Practice*, 17:2, 194-206, DOI: 10.1080/14623943.2016.1146580.

THOUGHTS ON PERCEPTION AND SPACE IN THE CONTEXT OF THOUGHT SYSTEMATIC IN PAINTING ART

Zuhâl Başbuğ

Abstract

The concepts of perception and space are scientific concepts that form the common point of ever branch of art. These concepts form the important elements of a painful process for the artist. Perception is one of the basic elements of the artist's composition. The concept of perception is directly related with the artist's intelligibility and it is a situation about the intelligence level of the people who perceive it. Therefore for these concepts to enliven on a strong ground, there is a need for a society with strong perception level. But, there are artists and works of art that are not understood in the age they exist. They may be accepted or understood better by the next generations. It is important that the universal language used by the artist form the general norms of art and reflect its basic principles and rules. To understand perception and space better, studies of various scientists are determinative and guide. In this article, the concepts of perception and space are viewed by scientist and artist perspectives and evaluations about the topic are included.

Key words: Perception, space, artist, work of art